

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ: ЙОГО ЗНАЧЕННЯ В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Г.В. Попович

Буковинський державний фінансово-економічний університет, м. Чернівці

У статті визначено суть та зміст системи соціального захисту населення, обґрунтовано необхідність здійснення державного управління соціальними процесами, визначена роль держави у формуванні соціальної політики.

Постановка проблеми. У комплексі кардинальних проблем розвитку Української держави, пов'язаних із пошуком шляхів розбудови та трансформації її економіки на ринкових засадах, особливого значення набуває вирішення завдань відтворення та розвитку людського потенціалу, що передбачає формування надійної системи соціального захисту населення. В умовах економічної кризи посилюється соціальна напруга в суспільстві, особливо серед економічно активного населення. Подальша трансформація економіки, поглиблення соціального розшарування населення вимагає подальшого теоретичного осмислення політики соціального захисту та пошуку напрямків її вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методичні, прикладні питання багатоаспектних проблем соціального захисту населення та підвищення його ефективності були і залишаються предметом і об'єктом постійних наукових досліджень. Різні аспекти проблеми соціального захисту населення та державної соціальної політики досліджували такі вчені: О.Бендасюк, В. Бідак, В. А. Макаренко, О.Б. Осінська, С.Л. Процюк та ін.

Виклад основного матеріалу. Поняття “соціальний захист населення” не нове й має свою історію. У чинному законодавстві поняття «соціальний захист» означає політику держави, направлену на забезпечення прав і гарантій людини у сфері рівня життя.

Виходячи з визначення терміну «соціальний захист», можна зазначити, що суб'єктами соціального захисту є державні структури, органи місцевого самоврядування, громадські організації та фонди, профспілки, союзи й асоціації підприємців, принципом діяльності яких є, по-перше, адресність їх допомоги і можливість її надання незалежно від соціального статусу об'єкта, по-друге, публічність діяльності як метод створення громадської думки та виховання людини [6, 17].

В практиці здійснення політики соціального захисту прийнято виділяти три його основні рівні:

– перший – державний рівень, у якому перерозподіл доходів відбувається на рівні суспільства в цілому. Він представлений системою державного соціального забезпечення, зокрема, державним соціальним страхуванням та соціальною допомогою;

– другий рівень – колективний. У рамках цього рівня відбувається перерозподіл доходів у середині певної групи населення, трудових колективів, професійних організацій тощо. Він представлений корпоративним соціальним забезпеченням у вигляді соціальних фондів підприємств, профспілок тощо, особистим страхуванням за участю роботодавця;

– третій рівень – індивідуальний рівень. Для нього характерним є перерозподіл доходів, який здійснюється в індивідуальному порядку відповідно до потреб та можливостей окремих суб'єктів, як фізичних, так і юридичних осіб. Цьому рівню відповідають особисті заощадження, особисте страхування в індивідуальній формі тощо [1, 124].

Практика господарювання, що склалася в Україні, впливала на становлення та розвиток системи державного управління соціальним захистом населення. На сучасному етапі державне управління соціальним захистом населення розглядається як багаторівнева, ієрархічно-організована система заходів і механізмів держави, спрямованих на зниження соціальної напруги, соціальних конфліктів і суперечностей у суспільстві. Основними елементами системи соціального захисту населення виступають: соціальне страхування, соціальна допомога, соціальні послуги тощо. Реалізація цих інструментів державного регулювання передбачає підвищення життєвого рівня населення, збереження трудоресурсного потенціалу країни, забезпечення екологічної та соціальної безпеки особи та членів її родини, охорона здоров'я населення; покращення демографічної ситуації тощо [6, 17].

Аналіз змісту національного законодавства дає підстави вважати, що до поняття соціального захисту включають:

– усі види соціального забезпечення, у тому числі й соціального страхування (на випадок безробіття, непрацевдатності, малозабезпеченості тощо);

– заходи з охорони праці;

– систему пільг і привілеїв у матеріальному забезпеченні громадян, що обумовлені їх особливим посадовим чи соціальним станом (статусом);

– різні заходи щодо попередження масових захворювань;

– різнопланову допомогу особам, що постраждали внаслідок техногенно-екологічних катастроф;

– систему гарантій захисту громадян від численних соціальних ризиків тощо [5,8].

В умовах сучасної світової фінансово-економічної кризи багато хто вважає, що система соціальної допомоги – “гальмо” економічного зростання. Посилаючись на кризу, обґрунтовуються вимоги щодо необхідності скорочення соціальних програм. Але, на наш погляд, якщо щось і потрібно робити із системою соціальної допомоги під час економічної кризи, так це не зменшувати, а навіть збільшувати її масштаби. Тому що бідні, як правило, найбільше страждають від кризи. Ідея, що можна просто скоротити всі соціальні витрати через те, що прийшли важкі часи -невірна. Навіть у кризові часи потрібно реалізовувати

ефективну соціальну політику. Крім того, найефективніше, що може зробити держава для людей в умовах кризи, – це навчити їх і дати їм все необхідне для започаткування власної справи.

Таким чином, на основі проведеного дослідження системи соціального захисту населення, можна виділити наступні першочергові пріоритети її розвитку в сучасних ринкових умовах:

1) удосконалення і впровадження дієвої системи державної соціальної допомоги, що передбачає перегляд та упорядкування системи пільг, привілеїв та компенсацій, а також налагодження системи персоніфікованого обліку пільгової категорії населення. Заміна безготівкового надання пільг адресною грошовою компенсацією, посилення контролю за використанням бюджетних коштів, призначених на соціальну допомогу тощо;

2) реформування системи соціальних послуг. Необхідно визначити перелік гарантованих державою безоплатних соціальних послуг і тих категорій населення, які мають право на їх отримання; розробити та запровадити стандарти якості соціальних послуг, створити систему контролю за їх дотриманням; удосконалити систему моніторингу щодо оцінки якості соціальних послуг тощо;

3) реформування системи соціального страхування, що передбачає перегляду переліку виплат і соціальних послуг, які надаються фондами соціального страхування з метою виявлення тих, що не мають характеру страхових виплат. Налагодження на місцевому рівні взаємодії між фондами соціального страхування та іншими органами соціального захисту. Вироблення комплексу законодавчих, фінансових, організаційних заходів, пов'язаних із запровадженням загальнообов'язкового медичного страхування, реформуванням системи пенсійного забезпечення та пенсійного страхування та інше [3, 115].

Реформування й удосконалення механізму системи державного управління соціальним захистом населення в Україні передбачає: впровадження комплексу заходів щодо радикальної модернізації діючої пенсійної системи; забезпечення переходу від бюджетного до страхового принципу фінансування значної частини видатків на соціальний захист; запровадження єдиного соціального внеску. Удосконалення державного управління соціальним захистом населення в Україні виступає невід'ємною складовою комплексу інституційних реформ та створення дієвої соціальної інфраструктури ринкового середовища.

Для забезпечення ефективності системи соціального захисту населення необхідно перш за все сформувати багатоканальну модель фінансування проведення соціальної політики. Так, матеріально-фінансовою базою соціального захисту поряд з відрахуваннями з державного бюджету можуть стати позабюджетні надходження та кошти від приватизації.

Разом з тим, система соціального захисту повинна включати наступні елементи: по-перше – це правові, економічні та соціальні гарантії; по-друге, фінансові, інформаційно-інтелектуальні та природні ресурси; по-третє, бюджетні та позабюджетні механізми; по-

четверте, державні, громадські та міжнародні інституції. При цьому головна роль повинна належати проведенню моніторингу соціальної захищеності [6, 19].

Для вирішення завдань соціального захисту населення необхідно використовувати регулювання соціально-економічних індикаторів рівня життя (межа малозабезпеченості, прожитковий мінімум, мінімальний споживчий бюджет, мінімальна заробітна плата та індекс людського розвитку).

Висновок. Становлення відносин соціального захисту населення як основи стратегічного планування в соціальній сфері залежить від ефективності реалізації державою соціальної функції. Однією з головних ознак поняття соціальної функції держави є реалізація встановлених цілей у чітко визначених формах під час стратегічного планування діяльності органів соціального спрямування. Формами реалізації соціальної функції держави є напрями її практичної діяльності, спрямовані на впровадження в життя цілей держави, на вирішення завдань, які стоять перед нею, і на реалізацію її функцій. Оскільки соціальне забезпечення, соціальне страхування і соціальна допомога спрямовані на забезпечення гідного життєвого рівня населення, то це є соціальною функцією держави у вузькому значенні. Таким чином, стратегічне планування діяльності органів державної влади соціального спрямування має засновуватися на реалізації функції соціального захисту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бендасюк О. Державне управління соціальним захистом населення в умовах ринкової економіки – М.: — Галицький економічний вісник, 2010. – № 1(26). – 123-126 с.
2. Бідак В. Складові системи державного регулювання соціального розвитку і соціального захисту населення - Україна: аспекти праці, 2008. – № 1. – 35-41 с.
3. Макаренко В.А. Проблеми соціального захисту населення в трансформаційний період - Грані, 2008. – № 2. – С. 112-116.
4. Осінська О.Б. Значення держави в соціально зорієнтованій ринковій економіці – М.: – Науковий вісник НЛТУ України, 2009. – 211-218 с.
5. Процюк С.Л. Соціальний захист економічно активного населення: сутність, принципи, цілі державної політики – М.: – Теорія та практика державного управління, 2010. – Вип. 2 (25). – 3-9 с.
6. Процюк С.Л. Стратегічні напрямки вдосконалення державної політики соціального захисту економічно активного населення – М.: - Теорія та практика державного управління, 2010. – Вип. 2 (25). – 15-21 с.

Науковий керівник: Малицький В.В.